

УДК:351

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1\(31\)-125-136](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1(31)-125-136)

Лахижа Микола Іванович доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та публічної служби, Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8676-4578>

Качан Яна Віталіївна кандидат наук з державного управління, доцент, в.о.завідувача кафедри публічного управління та публічної служби, Академія праці, соціальних відносин та туризму, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-4078-7747>

Сухомлин Віктор Борисович кандидат наук з державного управління, доцент, в.о.ректора Академії праці, соціальних відносин та туризму, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9558-1968>

РОЛЬ ПРОФСПЛОК В ПОСТКОМУНІСТИЧНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена історіографічному аналізу ролі профспілок у посткомуністичній трансформації. Посткомуністична трансформація розглядається авторами як надзвичайно складний процес, закономірності якого полягають у переході від планової економіки та тоталітарної системи до ринкової економіки і демократії. Відновлення інституту приватної власності, встановлення нових виробничих відносин, формування ринку праці змінюють роль держави та недержавних інституцій. Одним із механізмів регулювання ринку праці є професійні спілки.

Мета статті полягає у систематизації наукових досліджень ролі профспілок у посткомуністичній трансформації трудових відносин в Україні. Автори аналізують основні підходи до оцінки профспілкового руху в Україні для виявлення його позитивних рис та недоліків, що можливо на основі аналізу найбільш відомих досліджень.

Автори намагалися поєднати структурний аналіз з конкретно-історичним і компаративістським підходом. Відзначено необхідність врахування публікацій у засобах масової інформації, які значно розширюють амплітуду оцінок ролі та діяльності профспілок, подаючи емоційні критичні чи схвальні матеріали.

Показано значну роль Федерації профспілок України та Академії праці, соціальних відносин і туризму в організації наукових досліджень та

проведенні науково-практичних конференцій. Здійснено систематизацію наукових досліджень діяльності профспілок, переважна частина яких виконана у сфері історії та юридичних наук. Відзначено практичну відсутність дисертаційних досліджень у сфері науки державного управління та економіки, хоча їх нагальна необхідність відчувається у зв'язку з демократизацією суспільства, зміною відносин власності, декларуванням публічності влади, виникненням ринку праці та радикальними змінами у сфері трудових відносин.

Перспективи майбутніх наукових досліджень пов'язано з аналізом проблем в організації діяльності профспілок, які активно висвітлюються в ЗМІ та систематизацією зарубіжного досвіду профспілкової діяльності.

Ключові слова: посткомуністична трансформація, трудові відносини, публічне управління, профспілки, істориографія, Україна

Lakhizha Mykola Ivanovich Doctor of science in public administration, professor, professor of the Department of Public Administration and Public Service, Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8676-4578>

Kachan Yana Vitaliivna Candidate of sciences in public administration, associate professor, Acting Head of the Department of Public Administration and Public Service, Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-4078-7747>

Sukhomlyn Viktor Borisovich Candidate of sciences in public administration, associate professor, acting rector of Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-9558-1968>

THE ROLE OF TRADE UNIONS IN THE POST-COMMUNIST TRANSFORMATION OF LABOR RELATIONS IN UKRAINE: HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS

Abstract. The article is devoted to the historiographical analysis of the role of trade unions in the post-communist transformation. The authors consider the post-communist transformation as an extremely complex process, the laws of which consist in the transition from a planned economy and totalitarian system to a market economy and democracy. The restoration of the institution of private property, the establishment of new industrial relations, and the formation of the labor market are changing the role of the state and non-state institutions. Trade unions are one of the labor market regulation mechanisms.

The purpose of the article is to systematize scientific research on the role of trade unions in the post-communist transformation of labor relations in Ukraine. The authors analyze the main approaches to the assessment of the trade union movement in Ukraine in order to identify its positive features and shortcomings, which is possible based on the analysis of the most well-known studies.

The authors tried to combine structural analysis with a concrete-historical and comparativist approach. The need to take into account publications in the mass media, which significantly expand the amplitude of assessments of the role and activity of trade unions, presenting emotional critical or favorable materials, was noted.

The significant role of the Federation of Trade Unions of Ukraine and the Academy of Labor, Social Relations and Tourism in the organization of scientific research and conducting scientific and practical conferences is shown. Systematization of scientific research on the activities of trade unions was carried out, the majority of which was carried out in the field of history and legal sciences. The practical absence of dissertation studies in the field of public administration and economics is noted, although their urgent need is felt in connection with the democratization of society, changes in property relations, the declaration of government transparency, the emergence of the labor market and radical changes in the field of labor relations.

Prospects for future scientific research are related to the analysis of problems in the organization of trade union activities, which are actively covered in the mass media, and the systematization of foreign experience of trade union activity.

Keywords: post-communist transformation, labor relations, public administration, trade unions, historiography, Ukraine

Постановка проблеми. Посткомуністична трансформація є надзвичайно складним явищем, закономірності якого полягають у переході від планової економіки та тоталітарної системи до ринкової економіки і демократії.

Перехід до ринкової економіки передбачає відновлення інституту приватної власності, формування та розвиток ринку праці, зміни ролі держави та недержавних інституцій у його регулюванні.

З точки зору науки державного управління суттєвий інтерес представляють питання державного регулювання ринку праці та механізми врахування нею інтересів як працівників, так і роботодавців. Одним із таких механізмів є професійні спілки, роль яких у процесах посткомуністичної трансформації була різною в різних країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу українських авторів до вивчення ролі профспілок у реформуванні ринку праці. Їх дослідження уже були предметом аналізу у монографіях та дисертаційних роботах, серед яких варто виділити як найбільш ґрунтовні праці

Г. Добровольської (історичні науки), О. Піфка (юридичні науки) та О. Тупиці (політичні науки).

Мета статті полягає у систематизації наукових досліджень ролі профспілок у посткомуністичній трансформації трудових відносин в Україні. Автори не ставили завдання виявити та охопити всі наявні публікації, оцінюючи його як малореальне. Більш важливим видається аналіз основних підходів до оцінки профспілкового руху в Україні для виявлення його позитивних рис та недоліків, що можливо на основі аналізу найбільш відомих досліджень.

Методологія дослідження передбачає комплексний системний підхід, як невід'ємну частину діалектичного методу. Автори намагалися поєднати структурний аналіз з конкретно-історичним і компаративістським підходом. Важливо відзначити також необхідність врахування публікацій у засобах масової інформації, які значно розширюють амплітуду оцінок ролі та діяльності профспілок, подаючи емоційні критичні чи схвальні матеріали.

Збір матеріалів для нашого дослідження здійснювався шляхом аналізу каталогів Національної бібліотеки ім. В. Вернадського, матеріалів бібліографічних збірників та інформації, розміщеної в мережі Інтернет

Виклад основного матеріалу. Проблематика ролі профспілок у посткомуністичній трансформації трудових відносин в Україні викликає значний науковий інтерес і може оцінюватися за наявними публікаціями. На наш погляд, актуальність та вага проблеми яскраво проявляються у кількості наукових публікацій, як її розкривають. Для зручності систематизації доцільно виділити дисертаційні дослідження, монографії, наукові статті та матеріали науково-практичних конференцій.

Наукові конференції, присвячені діяльності профспілок ініціювалися в основному Федерацією профспілок України до певних історичних дат чи науковими закладами, що перебувають під її впливом. Прикладом може бути міжнародна науково-практична конференція з нагоди 200-річчя створення першої профспілкової організації на українських землях (м. Львів, 2017 р.)[1]. та конференції на тему «Роль профспілок у захисті людини праці. Дотримання прав і гарантій діяльності профспілок у сучасних умовах». Так, на конференції 2020 року після роботи двох панельних дискусій – «Роль профспілок у громадянському суспільстві» та «Про права і гарантії діяльності профспілок» учасники конференції прийняли Рекомендації, де зазначили, що «тільки об'єднані спільною метою, організовані і згуртовані профспілки можуть стати реальним, впливовим суб'єктом соціального діалогу в країні та європейській спільноті, а спільні і результативні дії профспілок та влади – зможуть забезпечити гідний рівень життя людини праці»[2].

У Харківському національному університеті внутрішніх справ регулярно проводяться науково-практичні конференції на тему «Проблеми розвитку соціально-трудова прав та профспілкового руху в Україні»[3]

Ініціатором і головним організатором багатьох конференцій з питань оптимізації трудових відносин стала Академія праці, соціальних відносин та туризму (АПСВТ). В рамках комплексних наукових тем Академії «Соціально-економічні основи праці в умовах глобалізаційних трансформацій» та «Ринок праці і розвиток профспілкового руху» реалізується 11 кафедральних тем, серед них й наукова тема кафедри публічного управління та публічної служби «Модернізація ринку праці та роль в цьому процесі профспілкового руху»

З 2014 року в Академії проведено близько 30 науково-практичних конференцій, серед яких варто виділити конференції на тему «Історія, сучасний стан та перспективи профспілкового руху у світі». Учасники конференцій представили свої наукові дослідження з історії та розвитку профспілок в Україні, Швеції, США, Німеччині, Польщі та інших країнах. Зокрема, під час конференцій розглядалися наступні аспекти діяльності профспілок: проблеми мотивації профспілкового членства, особливості профспілкового навчання, колективно-договірне регулювання соціально-трудових відносин в Україні, проблеми та перспективи студентського самоврядування та студентських профспілок, основні напрями сучасної правозахисної діяльності профспілок, роль профспілок у національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління та багато інших. Збірники матеріалів конференцій доступні на сайті Академії[4].

Суттєве значення, на нашу думку, має також проведення тематичних круглих столів до участі в яких зазвичай залучаються практики з різних секторів економіки, діячі профспілкового руху, вчені.

Проблематика профспілок розглядається у дисертаційних роботах 1991-2022 рр. з різних наукових галузей, що представлено нами у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Проблематика профспілок у дисертаційних роботах 1991-2022 рр.

Галузь науки	Кількість дис. докт./к.н	Прізвища авторів	Тематика досліджень
Історія	3/11	Берест І.Р., Бондарчук М.П., Вітенко З.Р., Головко С.Г., Горлянський С.П., Добровольська Г.О., Докашенко В.М., Євсюкова Н.В., Концур В.В., Мовчан О.М., Сопелкін І.С., Стоян Г.О., Телегуз А. В. Щеблюк С.Г.	Профспілки України у XIX –XX ст., профспілки в умовах тоталітарної системи, зарубіжні профспілки, міжнародні зв'язки профспілок, документи профспілок, політична діяльність профспілок, профспілки в системі ідеологізації України, конституційно-правове регулювання,

Право	2/16	Білоус А.М., Веприцький Р.С., Клименчук Н.М., Короленко В.М., Лисяк О.І. Піфко О.О., Соловійов О. М. , Соломінчук В.В., Сорочишин М. В., Трунова Г. А., Фоменко М.В., Цесарський Ф. А., Циганчук Н. А., Чумаченко І. М., Шакірова А.Ю Шишлюк В.Р., Щотова Ю. М., Яковлев О. А	Правове регулювання порядку створення і діяльності профспілок, статус профспілок, колективні угоди, представницькі функції профспілок, право власності профспілок, соціальний діалог, соціальне партнерство, захисна функція профспілок, функції профспілок при укладенні колективних договорів і угод, правовий механізм реалізації функцій профспілок, розірвання трудового договору, профспілки в країнах ЄС, участь профспілок у розбудові держави
політологія	2/2	Міхейченко В.М. Рибалка Г.Г. Тупиця О.Л. Цвих В.Ф	Вплив профспілок на процеси прийняття політичних рішень, профспілки та політична система, профспілки і громадянське суспільство, соціальне партнерство
економіка	/2	Колосок А.М. , Соколов Д.Є,	Соціальне партнерство, регулювання соціально-трудова відносин,
педагогіка	/1	Якібчук М.І.	Формування управлінської культури керівників профспілкових організацій

Згідно: каталог НБ ім. В. Вернадського

Серед інших варто виділити дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук «Професійні спілки України (1997-2002 рр.)» Г.О. Добровольської, яку було виконано на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін та профспілкового руху Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України та захищено у 2008 році [5].

Можна відзначити значну увагу автора до характеристики джерел (нормативно-правові акти, документи Федерації профспілок України, її членських організацій, матеріали офіційної статистики Державного комітету статистики України, результати соціологічних досліджень) та літератури.

Обраний дисертантом напрям дослідження органічно доповнював наукову тему “Соціальна держава: історичний досвід та реалії України”, яка розроблялася в той час в Академії. Об’єктом дослідження була Федерація профспілок України (ФПУ), її членські організації, оскільки серед усіх існуючих в Україні професійних організацій, саме це об’єднання було найпотужнішим та найвпливовішим громадським об’єднанням, носієм

профспілкового досвіду та традицій. Предметом вивчення стали основні напрями, форми та методи діяльності Федерації профспілок України, її членських організацій.

У дисертації показано вплив профспілок на економічну політику держави. Особливу увагу приділено впливу профспілкових організацій на підвищення рівня соціальної захищеності людей найманої праці та членів їх сімей. Автор окреслив позицію профспілок щодо глобалізаційних процесів в Україні.

Серед дисертаційних досліджень у сфері юридичних наук особливої уваги заслуговує комплексна праця О. Піфка «Конституційно-правові засади організації та діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правове дослідження» у якій здійснено порівняльно-правовий аналіз конституційно-правових засад організації та діяльності профспілок в Україні та окремих країнах ЄС [6].

Варто зауважити, що дана таблиця не охоплює всіх дисертаційних робіт, у яких розкривається роль профспілок у суспільно-політичному житті країни. Проте з неї можна судити, що основна частина досліджень проведена у сфері юридичних та історичних наук. Помітно також практичну відсутність дисертаційних досліджень у сфері науки державного управління та економіки, хоча нагальна необхідність таких досліджень відчувається у зв'язку з демократизацією суспільства, зміною відносин власності, декларуванням публічності влади, виникненням ринку праці та радикальними змінами у сфері трудових відносин. Актуальними видаються й порушені та частково розкриті у дисертації О. Піфка питання використання закордонного досвіду профспілкової діяльності.

Місце профспілок у політичній системі, специфіку взаємодії в сучасному суспільстві розкриває політолог О. Тупиця [7].

У значній частині дисертаційних досліджень, не включених нами до таблиці, роль профспілок розглядається побіжно, наприклад, як інституту громадянського суспільства, форми громадських об'єднань тощо (О. Ващук, Є. Додіна, В. Дорофеева, А. Мерник, С. Соха, С. Третьак та інші).

Варто відзначити також напрацювання вітчизняних вчених у вигляді монографій, посібників, методичних матеріалів. Окрім публікацій монографій вже названих нами докторських дисертацій доцільно назвати низку монографій, присвячених історії українських профспілок (П. Бондарчук, М. Головка, В. Докашенко, М. Журба, В. Концур, О. Мовчан, О. Реєнт, Г. Стоян).

Частина монографій та посібників висвітлює окремі напрями діяльності профспілок: у політичних викликах незалежної України (Н. Євсюкова) [8], у медичній галузі (Т. Казаріна) [9], освіті (О. Комарницький) [10] та інше.

Правове регулювання здійснення представницької функції профспілок в Україні висвітлюють В. Короленко [11] та А. Слюсар [12].

Соціальну роль профспілок розкрили М. Семикіна М. Сорочишин, В. Цвих, Ю. Щотова та інші.

Слід також виділити публікації О. Петроє, яка досліджуючи соціальний діалог як інститут державного управління, розглядає профспілки як важливу складову його структури. Найбільшими досягненнями у розбудові інституту профспілок за період незалежності О. Петроє вважає «визначення профспілок як організації із захисту інтересів найманих працівників; роздержавлення профспілок, започаткування опозиції владним структурам і роботодавцям; нове політичне самовизначення профспілок у суспільстві (проголошення нейтральності профспілок щодо політичних партій, рухів, об'єднань та організацій; співробітництво з партіями лише з конкретних питань захисту соціально-економічних інтересів найманих працівників); зміна централістської структури профспілок України на федеративну; визнання конфедеративності й плюралізму профспілкового руху; вивільнення профспілок від реалізації невластивих їм як громадським організаціям повноважень, відмежування від невластивих функцій, форм і методів роботи; застосування принципів соціального діалогу у взаємовідносинах з роботодавцями та виконавчою владою» [13, с.37].

У наведених нами публікаціях та у переважній більшості присвячених діяльності профспілок статей автори намагаються показати їх значення для становлення нових трудових відносин, змальовуючи їх в основному з позитивної сторони. Певним винятком можна вважати монографію Ю. Михальського та М. Дубровського, які зробили спробу розкрити вплив корупції на ідеологію профспілкового руху в Україні [14]

Характерно, що ця та кілька інших публікацій Ю. Михальського з тематики протидії корупції вийшли у виданні Профспілки правознавців.

Водночас у публіцистиці досить часто зустрічаються критичні матеріали. Критика роботи профспілок в Україні проводиться за кількома напрямками. Основними є особливо характерне для початку 1990-х років звинувачення профспілок у заполітизованості діяльності та звинувачення у присвоєнні державної власності, «прихватизації» профспілкового майна, тиску на незалежні профспілки тощо.

Навіть на початку ХХІ століття такі звинувачення траплялося досить часто. Так, С. Грабовський у 2008 році назвав українські профспілки «напівфантомною реальністю», відзначаючи факт існування профспілок, їх розгалуженість, участь в організації протестних заходів, водночас критикуючи профспілки за «не надто ефективну щодо захисту прав трудящих діяльність», імітацію бурхливої діяльності: «Незалежні ж профспілки зазнають шаленого

тиску як з боку «традиційної» ФПУ, так і з боку роботодавців, яким вигідно мати лише «кишенькові» профспілки або не мати їх взагалі» [15]

В. Шкробанець у статті 2015 року відмічав: «В умовах незалежної України профспілки здебільшого залишилися тим суспільним інструментом, яким вони були у всі часи свого існування більшовицько-російської окупації, а саме – школою комунізму. Так її «охрестив» Ульянов – Ленін у квітні 1920 року в праці «Дитяча хвороба лівизни в комунізмі». В СРСР вони були інститутом контролю та впливу на широкі маси населення, допоміжною структурою партійного апарату. В умовах незалежності України не дивлячись на те, що профспілкам, як громадським організаціям законодавством держави чітко відведена роль у виробничих відносинах, визначено поле діяльності, однак профспілкові організації за радянською звичкою часто діяли як наглядові, а то і каральні органи. Керівництво «офіційних» профспілок завжди легітимувало політику влади, стримувало, всіляко нейтралізувало протести українців проти соціальної несправедливості. Тож не дивно, що «профспілкових босів», таких як Олександр Стоян і Василь Хара, обирали до парламенту за списками Партії регіонів» [16].

О. Мошенський, аналізуючи в 2018 році роль профспілок у розбудові громадянського суспільства в Україні, відзначав значне зниження ролі профспілок на підприємствах. «Профспілки майже усунулися від активної, неформальної участі в укладанні колективних договорів, не здійснюють моніторингу виконання вже укладених договорів. За даними деяких спеціалістів потенційні можливості колективних договорів виконуються роботодавцями сьогодні лише, приблизно, на 30 %. Це, зокрема, можна пояснити й тим, що у психології працівників не відбулося кардинальних змін щодо їх участі в управлінні виробництвом, щодо усвідомлення ними необхідності більш активно відстоювати свої соціально-економічні права. Профспілки, зі свого боку, не проводять належної роз'яснювально-просвітницької та організаційної роботи в трудових колективах, їхнього голосу майже не чути в засобах масової інформації» [17, с. 329-330]

На думку цього автора «сьогоднішні українські профспілки перетворилися на абсолютний анахронізм і потребують або докорінного реформування, або повної ліквідації».

В той же час, помітні і позитивні оцінки профспілок, включаючи їх офіційну оцінку. Так, на сайті Міністерства юстиції України розміщена стаття А. Мішенкова, у якій відзначається, що «профспілка - це могутній покровитель, який здатний надати кваліфіковану юридичну допомогу, захистити права працівників в усіх судових інстанціях та суттєво впливати на соціальну політику підприємства» [18]

Очевидно, що дискусія у засобах масової інформації може продовжитися на науковому рівні.

Висновки Здійснена нами наукова розвідка дозволяє зробити висновок про увагу українських вчених до ролі профспілок у посткомуністичній трансформації в Україні. Ці дослідження стимулюються Федерацією профспілок України. Активна робота по вивченню ролі та місця профспілок в Україні проводиться вченими Академії праці, соціальних відносин і туризму. Доцільно відзначити звернення до проблематики профспілкового руху представників різних галузей науки, переважно істориків та представників юридичних наук. Істориками охоплено період зародження та розвитку профспілкового руху на українських землях, їх роль як «школи комунізму» в радянські часи та трансформацію в період незалежності. Водночас вартим уваги та поглибленого вивчення залишаються питання, пов'язані з трансформацією ролі профспілок у трудових відносинах сучасності, їх значення для забезпечення публічного управління.

Очевидно, доцільно осмислювати проблеми, які найчастіше підіймаються у засобах масової інформації.

Література:

1. Семигіна Т.В. Історія зародження і розвиток профспілкового руху в Україні: Збірник тез міжн. наук.-практ. конфер. з нагоди 200-річчя створення першої профспілкової організації на українських землях (м. Львів, 9 листопада 2017 р.) [заг. ред. Семигіної Т.В.]. К: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2017. 144 с
2. Діяльність профспілок у країні: конференція у ФПУ. Профспілка працівників освіти і науки України. 20.02.2020 URL: <https://pon.org.ua/novyny/7629-dyalnst-profsplok-u-krayin-oznaka-rvnya-civlzovanost-derzhavi.html>
3. Проблеми розвитку соціально-трудова прав та профспілкового руху в Україні : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 28 травня 2020 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020 388 с.
4. Конференції. АПСВТ. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/scientific/conference>
5. Добровольська Г. О. Професійні спілки України (1997 - 2002 рр.) : автореф. дис... д-ра іст. наук. Донецьк, 2008. 476 с.
6. Піфко О.О. Конституційно-правові засади організації та діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС: Дис. докт.юр.н. Ужгород.2019. 510 с.
7. Тупиця О.Л. Профспілки та політична система: специфіка взаємодії в сучасному суспільстві. Дис. д-ра політ н. Д. 2009. 500 с.
8. Євсюкова Н. В. Профспілки в політичних викликах незалежної України (1991 - 2002 рр.) : навч. посіб. Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2011
9. Казаріна Т. Л. Профспілка медиків: минуле і сьогодення : Іст. нарис. К., 1998
10. Комарницький О. Б. Профспілкова організація студентів, аспірантів та докторантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Поділ.: ПП Буйницький , 2009
11. Короленко В. М. Правове регулювання здійснення представницької функції профспілок в Україні : монографія. — Київ, 2014
12. Слюсар А. М. Правовий статус суб'єктів трудового права України: теоретико-правовий аспект : монографія. Харків : ФІНН, 2011. 336 с

13. Петрос О. М. Соціальний діалог як інститут державного управління : навч.-метод. матеріали; упоряд. В. В. Святненко. К. : НАДУ, 2013. 84 с.
14. Михальский Ю. А., Дубровский М.Л. Влияние коррупции на идеологию профсоюзного движения в Украине: скрытая болезнь : [монография]. Х., 2012. 102 с.
15. Грабовський С. Кого і як захищають профспілки України? (Точка зору) 29 квітня 2008. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115026.html>

References:

1. Semyhina T.V.(2017) Istoriia zarodzhennia i rozvytok profspilkovoho rukhu v Ukraini:[The history of the origin and development of the trade union movement in Ukraine] (2017): *Zbirnyk tez mizhn. nauk.-prakt. konfer. z nahody 200-richchia stvorennia pershoi profspilkovoi orhanizatsii na ukrainskykh zemliakh (m. Lviv, 9 lystopada 2017 r.)*[zah. red. Semyhinoi T.V.]. K: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn i turyzmu, 2017.- *Collection of abstracts of the international science and practice conference on the occasion of the 200th anniversary of the creation of the first trade union organization on Ukrainian lands (Lviv, November 9, 2017)*[general ed. Semigina T.V.]. K: Academy of Labor, Social Relations and Tourism,. 144 pp. [in Ukrainian]
2. Diialnist profspilok u kraini: konferentsiia u FPU. [Activities of trade unions in the country: a conference at the FPU]. (02.20.2020): *Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy. Trade Union of Education and Science Workers of Ukraine. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7629-dyalnst-profsplok-u-krayin-oznaka-rvnya-civlzovanost-derzhavi.html>* .[in Ukrainian]
3. Problemy rozvytku sotsialno-trudovykh prav ta profspilkovoho rukhu v Ukraini [Problems of the development of social and labor rights and the trade union movement in Ukraine]: *materialy VIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kharkiv, 28 travnia 2020 r.) / za zah. red. K. Yu. Melnyka. – X. : Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, materials of the VIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kharkov, May 28, 2020) / by general ed. K. Yu. Melnyka. – X.: Kharkiv. national University of Internal Affairs business 388 pp. [in Ukrainian]*
4. Konferentsii. APSVT. *Conferences. APSVT* URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/scientific/conference> [in Ukrainian]
5. Dobrovolska H. O. Profesiini spilky Ukrainy (1997 - 2002 rr.) [Professional unions of Ukraine (1997 - 2002)](2008): *avto-ref. dys... d-ra ist. nauk. Donetsk,) avto-ref. dis... dr ist. of science Donetsk . 476 pp. [in Ukrainian]*
6. Pifko O.O. Konstytutsiino-pravovi zasady orhanizatsii ta diialnosti profesiinykh spilok v Ukraini ta krainakh YeS[Constitutional and legal principles of organization and activity of trade unions in Ukraine and EU countries](2019): *Dys. dokt.iur.n. Uzhhorod. - Dis. Doctor of Law Uzhhorod.510 pp. [in Ukrainian]*
7. Tupytsia O.L. Profspilky ta politychna systema: spetsyfika vzaiemodii v suchasnomu suspilstvi [Trade unions and the political system: the specifics of interaction in modern society.](2009) *Dys. d-ra polit n. D.- Diss. Dr. Polit n. D. 500 pp.. [in Ukrainian]*
8. Yevsiukova N. V. Profspilky v politychnykh vyklykakh nezalezhnoi Ukrainy (1991 - 2002 rr.) [Trade unions in the political challenges of independent Ukraine (1991 – 2002)](2011): *navch. posib. Horlivka: Vyd-vo HDPIIM - study. manual Horlivka: Publishing house of the GDPIIM. [in Ukrainian]*
9. Kazarina T. L. Profspilka medykiv: mynule i sohodennia [Medical trade union: past and present] (1998): *Hist. sketch. K. [in Ukrainian]*
10. Komarnitskyi O. B. Profspilkova orhanizatsiia studentiv, aspirantiv ta doktorantiv Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Kamianets-Podil. [Trade union organization of students, postgraduates and doctoral students of Kamianets-Podilskiy National University named after Ivan Ohienko. Kamianets-Podil] (2009): *PP Buinytskyi , PP Buynytskyi. [in Ukrainian]*

11. Korolenko V. M. Pravove rehuliuвання zdiisnennia predstavnytskoi funktsii profspilok v Ukraini [Legal regulation of the representative function of trade unions in Ukraine] (2014): *monohrafiia. monograph — Kyiv. [in Ukrainian]*
12. Sliusar A. M. Pravovyi status subiektiv trudovoho prava Ukrainy [Legal status of subjects of labor law of Ukraine] (2011): *teoretyko-pravovyi aspekt : monohrafiia. Kharkiv : FINN, theoretical and legal aspect: monograph. Kharkiv: FINN. 336 pp.*
13. Petroie O. M. Sotsialnyi dialoh yak instytut derzhavnogo upravlinnia [Social dialogue as an institution of public administration] (2013): *navch.-metod. materialy; uporiad. V. V. Sviatnenko. K. : NADU, educational method. materials; according to V. V. Svyatnenko. K.: NADU. 84 pp. [in Ukrainian]*
14. Mykhalskyi Yu. A., Dubrovskyi M.L. Vlyianye korruptsyy na ydeolohyiu profsoiuznogo dvyzheniya v Ukrayne: skritaia bolezn [The impact of corruption on the ideology of the trade union movement in Ukraine: a hidden disease](2012): *[monohrafiia]. Kh., : [monograph]. X 102 pp. [in Ukrainian]*
15. Hrabovskyi S. Koho i yak zakhyschaiut profspilky Ukrainy?[Whom and how do trade unions of Ukraine protect?] (*Tochka zoru*) 29 kvitnia 2008. *Radio Svoboda. - - (View) April 29, 2008. Radio Liberty URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115026.html> [in Ukrainian]*

